

MÁRTON JÁNOS

MAGYAR GYEREKEK
MAGYAR NYELVŰ ÓVODÁBAN:
ERDÉLYI SZÜLŐK ÓVODAVÁLASZTÁSI
MOTIVÁCIÓI

A külhoni magyar tannyelvű óvodákban tanuló gyerekek szüleit megcélzó, a 2017/18. tanév első felében végzett kérdőíves felmérés illeszkedik azoknak a kutatásoknak a sorába, amelyek az elmúlt években a Nemzetpolitikai Kutatóintézet koordinálásában, a Magyarországgal szomszédos magyarlakta régiókban vizsgálták a kisebbségi oktatás különböző szegmenseit. Két kutatás a magyar tannyelvű, valamint a többségi tannyelvű intézményben tanuló gyerekek szülei körében vizsgálta az iskolaválasztást befolyásoló tényezőket,¹ egy reprezentatív kérdőíves kutatás pedig a magyar nyelvű óvodapedagógus- és tanítóképzésben tanuló középiskolás diákok és egyetemi hallgatók pályaválasztási motivációit, képzésről alkotott véleményét. Jelen tanulmányunkban az óvodaválasztásra vonatkozó szülői attitűdfelmérés legfontosabb erdélyi eredményeit ismertetjük, reflektálva a már említett kutatások következtetéseire, valamint a magyarországi Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet által a 2014/15. tanévben végzett átfogó – szülői felmérést is tartalmazó – óvodakutatás eredményeire.²

A tanulmány keretei nem teszik lehetővé a romániai óvodai oktatás szervezési és működési kereteinek részletes ismertetését, néhány dolgot azonban fontosnak tartunk hangsúlyozni. A romániai oktatás működését szabályozó 2011. évi 1-es számú oktatási törvény az óvodai oktatást a korai nevelés részeként határozza meg, annak második, 3–6 éves kor közé eső szakaszaként. Több EU-s országhoz hasonlóan, Romániában nem kötelező az óvodai oktatás, bár a közelmúltban történtek kezdeményezések ebben az irányban.³

1 A magyar tannyelvű iskolaválasztást vizsgáló kutatás eredményeit összefoglaló tanulmányok a *Kisebbségkutatás*, 2012. 21 (3). számában jelentek meg, a többségi tannyelvű iskolákban tanuló gyerekekre vonatkozó iskolaválasztást vizsgáló kutatás eredményeit összefoglaló tanulmányok a *Kisebbségkutatás*, 2013. 22 (4). számában.

2 A kutatás eredményeit összefoglaló kötet: Török Balázs (szerk.): *Változások az óvodarendszerben. Véleménykutatások eredményei (2014/2015)*. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet: Budapest, 2015.

3 2018 májusában a parlament által megszavazott törvénymódosítás többek között arról rendelkezik, hogy az óvodai oktatás is a kötelező oktatás részévé válik (2020-ig a nagycsoport, 2023-ig a középső csoport és 2030-ig a kiscsoport), ez azonban az államfő által emelt alkotmányossági kifogás miatt egyelőre nem lépett érvénybe.

Az oktatás és képzés terén folytatott európai együttműködés stratégiai keretrendszerére (*Oktatás és képzés 2020*)⁴ vonatkozó dokumentumában az Európa Tanács az általa meghatározott öt referenciaérték egyikeként a kisgyermekkorú nevelésben való részvételnek – mint a későbbi oktatás sikeressége alapjának – a növelését célozza meg, különösen a hátrányos helyzetűek esetében, és előírja, hogy 2020-ig a 4 éves kor és a kötelező általános iskolai oktatásba lépési életkor közötti gyerekek legalább 95%-ának részt kell vennie a kisgyermekkorú nevelésben. Romániában egyelőre az érintett korcsoportból óvodai ellátásban részesülő gyerekek aránya elmarad az EU-s átlagtól: az Eurostat adatai szerint 2012-ben 93,9% volt az EU átlaga, míg a romániai átlag 85,5%,⁵ a romániai Oktatástudományi Intézet és az UNICEF adatai szerint pedig a 2015/16-os tanévben az 5 évesek körében városi környezetben 93,81%, vidéki környezetben 79,48% ez az arány.⁶

A 2017/18-as tanévben Romániában összesen 507 285 gyerek vett részt óvodai oktatásban, közülük 487 002 fő állami oktatásban. A magyar tannyelvű óvodai oktatásban tanuló gyerekek száma 32 754 fő volt (6,45%), közülük városi óvodában tanult 48% (15 710 fő), vidéki óvodában 52% (17 044 fő).

A kutatás eredményei

A kutatás erdélyi eredményeit három téma szerint vizsgáljuk: az óvodaválasztás és az azt befolyásoló tényezők, a szülők kapcsolata az óvodával és az óvodapedagógussal, illetve a majdani iskolaválasztás főbb szempontjai. Ezt megelőzően a mintával és az adatfelvétellel kapcsolatos legfontosabb adatokat, illetve a felmérésben részt vevő szülők szociodemográfiai jellemzőit ismertetjük.

4 A Tanács következtetései (2009. május 12.) az oktatás és képzés terén folytatott európai együttműködés stratégiai keretrendszeréről („Oktatás és képzés 2020”). 2009/C 119/02. *Az Európai Unió Hivatalos lapja*, 2009. 05. 28.

5 EUROSTAT: Participants in early education (aged between 4-years-old and the starting age of compulsory education).

6 Horga, Irina – Jigău, Mihaela – Apostu, Otilia – Fartuşnic, Ciprian: *La școală. O privire asupra participării la educație folosind analiza pe cohortă*. Editura Alpha MDN: București, 2017. 14.

Minta és adatfelvétel

Erdélyben a kérdőíves adatfelvétel 700 fős, településtípus szerinti reprezentativitást biztosító mintán zajlott.⁷ A mintába 19 városi és 30 vidéki intézmény került. A 2017. október és 2018. február között⁸ történő kérdezés során végül 702 személy töltötte ki a kérdőívet,⁹ 680 fő szülői minőségében, 19 fő nagyszülőként, 3 fő a gyerek nevelőjeként.¹⁰ A mintavétel egysége az óvoda volt, akár önálló intézményként működött, akár más intézmény (pl. egy nagyobb óvoda vagy iskola) részeként,¹¹ ugyanakkor a minta elemzési egységét a szülők képezték.

A minta alapján lekérdezett kérdőívek mintegy kétharmadát (66,2% – 465 kérdőív) vidéki óvodában, egyharmadát (33,8% – 237 kérdőív) városi óvodában tanuló gyerekek szüleivel töltöttük ki. A városi kérdőívek 70%-a megyeszékhelyen működő óvodában, a vidéki kérdőívek 75%-a községközpont rangú faluban volt kitöltve, a fennmaradó kérdőívek kisvárosokban és nem községközpont falvakban. A megkérdezett szülők 95%-ának azon a településen volt az állandó lakhelye, ahol az óvoda is működik, 5%-uk (35 személy) más, általában valamely közeli településen él.

A szülők szociodemográfiai jellemzői

A szülők nemek szerinti megoszlása nagy aránytalanságot mutat: a válaszadók 89,4%-a nő volt. A két legnépesebb korcsoportot a 26–35 év közöttiek (1982–1991 között születettek) és a 36–45 év közöttiek jelentik, előbbiek 55%-át, utóbbiak 32%-át teszik a válaszadóknak. A legfiatalabb válaszadónk 18 éves volt, a legidősebb válaszadónk 74 éves (egy nagyszülő). A szülők átlagéletkora 33,1 év.

7 A mintát a Nemzetpolitikai Kutatóintézet munkatársai állították össze. A mintavételi eljárás biztosította a minta településtípus (városok és falvak) szerinti reprezentativitását azokra a településekre vonatkozóan, ahol működik magyar tannyelvű óvodai oktatás.

8 A 702 kérdőívből 668-at (95,2 százalék) 2017-ben, 34-et (4,8 százalék) 2018-ban kérdeztünk le. A 34 kérdezőbiztos részvételével zajló kérdezést az Omnibus Kft. (Gyergyószentmiklós, Hargita megye) koordinálta.

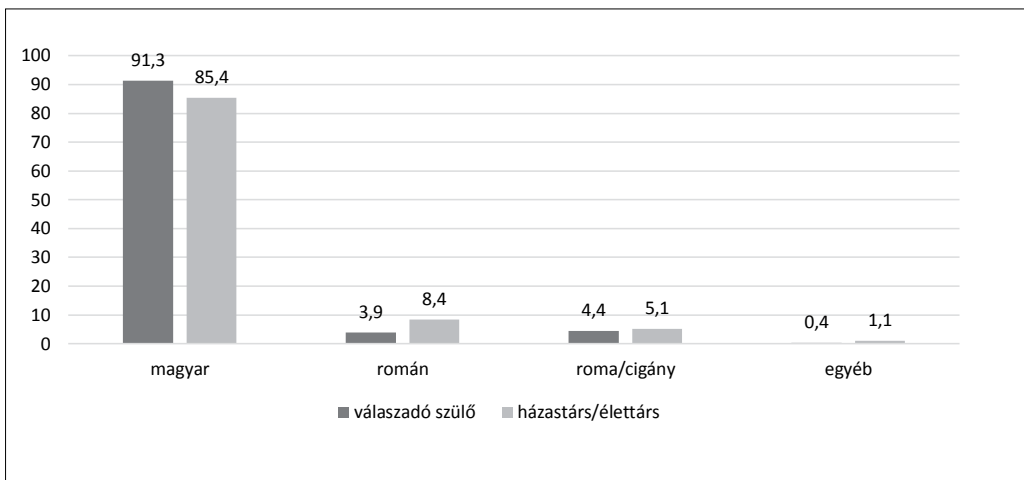
9 Három településen egy-egy szülővel többet, egy településen egy szülővel kevesebbet kérdeztünk.

10 Az egyszerűség kedvéért az elemzés során egységesen a szülők megnevezést használjuk.

11 Romániában mind a román, mind a magyar tannyelvű oktatásban gyakori jelenség, hogy az óvodák többsége jogilag nem önálló intézményként, hanem egy iskola alárendeltségében működik. Ez különösen a vidéki településeken és kisebb városokban jellemző, de nagyobb városokban is előfordulnak iskola-óvoda párosítások.

A szülők jelentős többsége (86,3%) házasságban él, további 6,6%-uk pedig élettársi kapcsolatban. Az egyedülállók vagy elváltak aránya nagyjából azonos (2,6–2,7%). A leggyakoribb a kétgyerekes családstruktúra: a vizsgált családok közel felének két gyereke van, további harmadának pedig egy gyereke; kettőnél több gyereke 16,3%-uknak van. Az átlagos gyerekszám a megkérdezettek körében 1,9.

A minta és célcsoport jellegéből adódóan nem meglepő, hogy a válaszadók zöme magyar nemzetiségű (lásd az 1. ábrát). Kettős identitás a szülők 6,6%-ára jellemző: 78%-uk a magyart, 17%-uk a románát jelölte meg első nemzetiségéként. A házastársak/élettársak körében alacsonyabb, de ugyanúgy jelentős (85,4%) a magyar nemzetiségűek aránya. Román partnere a válaszadók 8,4%-ának, roma partnere 5,1%-ának van. Kettős identitást a házastársak/élettársak 4,4%-a esetében jelölték meg.

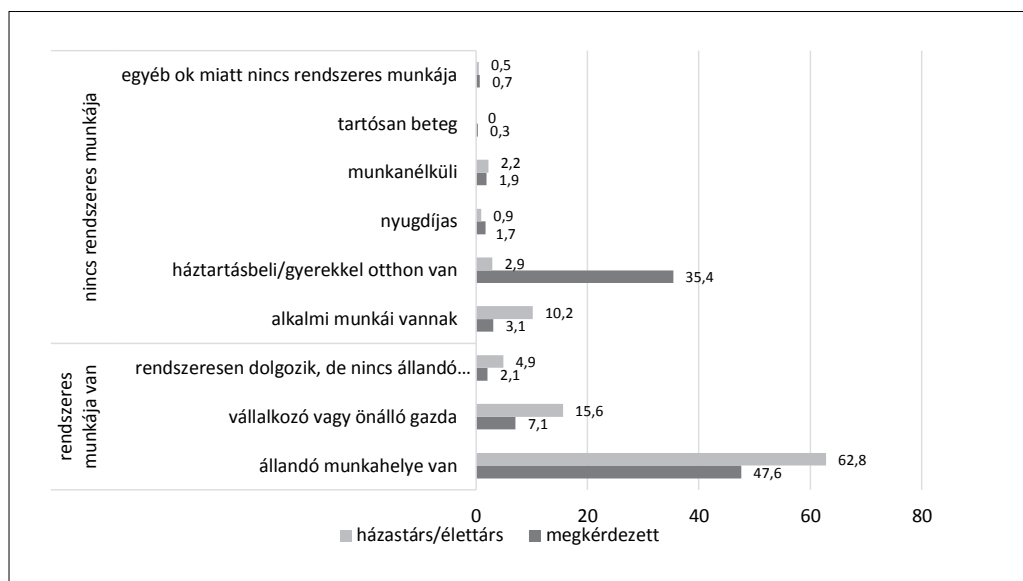

1. ábra: Nemzetiség – 1. opció (% , érvényes válaszok)

A házastárssal, vagy élettárssal rendelkezők közel 90%-a etnikailag homogén – többségében magyar–magyar – párkapcsolatban él.¹² A teljes mintában a homogén magyar párkapcsolatban élők aránya 82,9%, a magyar–román vegyes párkapcsolatban élők pedig 8,3%.

12 Mindkét szülő esetében csak az elsőként megjelölt nemzetiséget vettük alapul.

A szülők több mint felének rendszeres munkája van (56,8%), közöttük is túlsúlyban vannak azok, akik állandó munkahellyel rendelkeznek.¹³ A gazdaságilag inaktívak zöme háztartásbeli, vagy gyerekkel otthon lévő szülő. A házastársak/élettársak munkaerőpiaci helyzete ettől jelentősen eltér, körükben a foglalkoztatottság aránya lényegesen magasabb: 83,3%-uk rendszeresen dolgozik, illetve a rendszeres munkával nem rendelkezők jelentős részének is vannak alkalmi munkái.

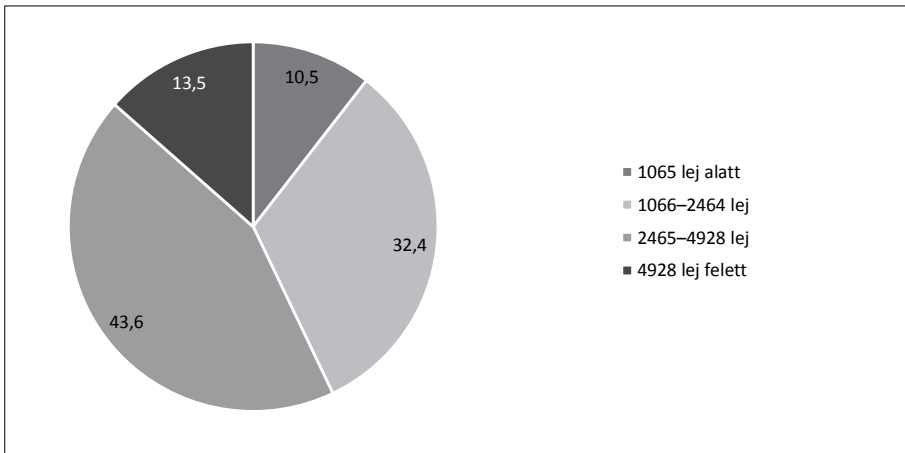
2. ábra: A megkérdezett és házastárs/élettársa munkaviszonya (% , érvényes válaszok)

A vizsgált célcsoport anyagi helyzetét a válaszadó szülők szubjektív megítélése alapján mértük. Ennek megfelelően a családok 62,3%-a beosztással jól kijön a havi jövedelméből, 22,7%-uk pedig gondok nélkül él. Kisebb-nagyobb megélhetési gondjai a válaszadók összesen mintegy 15%-ának vannak. Hogy mennyire relatív az, ahogyan a megkérdezettek családjuk anyagi helyzetét megítélik, a jövedelemre vonatkozó kérdés válaszai jelzik:¹⁴ a

13 A 2011-es romániai népszámlálási adatok szerint a romániai magyarok körében a gazdaságilag aktívak aránya 43 százalék, a nők körében 37 százalék. (Erre vonatkozóan lásd: Veres Valér: *Népességszerkezet és nemzetiség. Az erdélyi magyarok demográfiai képe a 2002. és 2011. évi népszámlálások tükrében*. Presa Universitară Clujeană – Kolozsvári Egyetemi Kiadó: Kolozsvár, 2015. 114.) Bár az általunk használt felosztás kategóriái nem teljesen egyeznek a népszámlálási adatsorokban használt kategóriákkal, az megállapítható, hogy a kutatásunk során megkérdezett szülők körében felülreprezentáltak a gazdaságilag aktív személyek, különösen, hogyha a nemek szerinti összetételt is figyelembe vesszük.

14 A kérdésre a megkérdezett szülők csak mintegy 70%-a válaszolt.

családok tizede egyhavi nettó minimálbérnél kisebb összegből él, további egyharmada pedig két nettó minimálbérnél kisebb összegből. E két kategóriával nagyjából megegyező arányban (43,6%) vannak azok, akiknek jövedelme két nettó minimálbér és két nettó átlagbér közé esik,¹⁵ az ennél jobban keresők aránya pedig 13,5%. A válaszadók családjának havi nettó átlagjövedelme 3323,8 lej volt.¹⁶

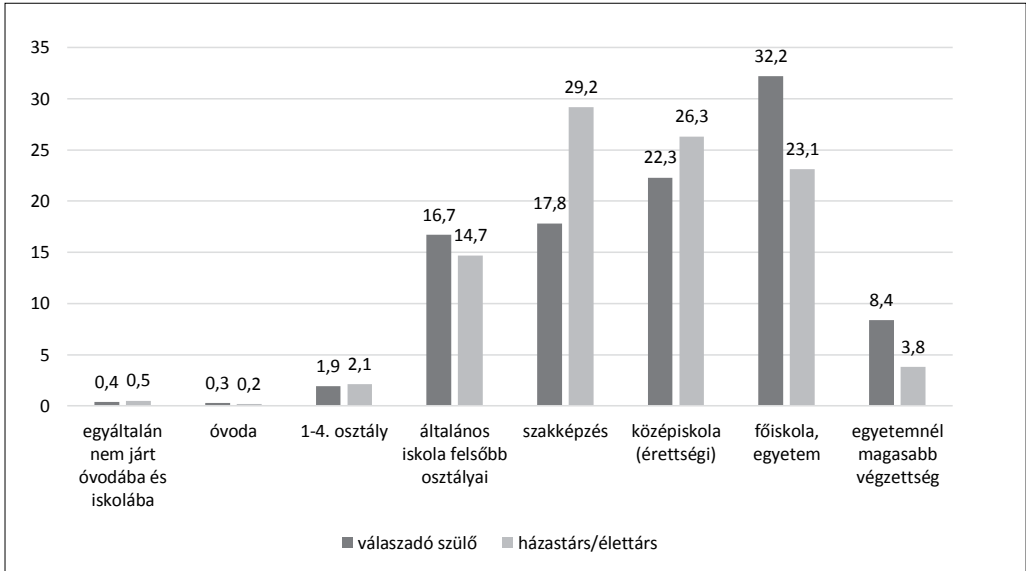
3. ábra: család havi jövedelme (% , érvényes válaszok)

Iskolai végzettségüket tekintve a szülők körében nagyjából azonos a felsőfokú és a középfokú végzettséggel rendelkezők aránya (40,6%, illetve 40,1%). Előbbiek többsége főiskolát vagy egyetemi alapszakot végzett, utóbbiak körében valamivel magasabb az érettségizettek aránya, mint a szakmunkás végzettségűeké. A válaszadók közel ötöde legfeljebb nyolc osztályos végzettséggel rendelkezik.¹⁷ A házastársak/élettársak alacsonyabban képzetek, mint maguk a megkérdezettek: esetükben a felsőfokú diplomások aránya 26,9%, a középfokú végzettségre pedig 55,5%.

15 A romániai nettó minimálbér 2017 utolsó negyedévében 1065 lej, a nettó átlagbér 2017 novemberében 2464 lej volt.

16 A Román Nemzeti Bank 2017. novemberi átlagárfolyamán számolva ez 223 795 forintnak (100 HUF = 1,4852 lej), illetve 718 eurónak (1 euró = 4,6314 lej) felel meg.

17 A 2011-es népszámlálási adatokkal összevetve megállapíthatjuk, hogy válaszadóink között felülreprezentáltak a felsőfokú diplomások (a népszámlálási adatok szerint 10,2 százalék az arányuk a 10 év fölötti népesség körében), az általános iskolai végzettségük pedig alulreprezentáltak (az ő arányuk 2011-ben 30,5 százalék volt). Lásd: Veres, 2015. Népegyeszerkezet és nemzetiség, i.m. 78.

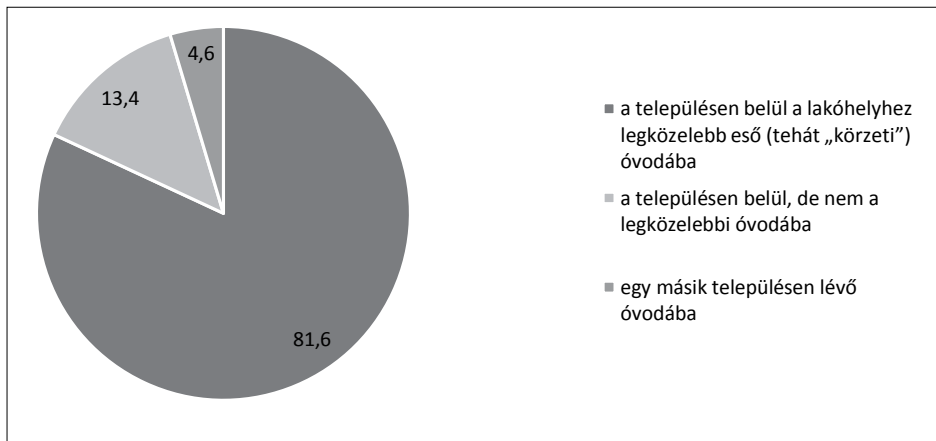

4. ábra: A megkérdezettek és a házastársak/élettársak iskolai végzettsége (% , érvényes válaszok)

Kérdőívünkben a szülők által elvégzett oktatási szintek tannyelvére is rákérdeztünk. A válaszokból kiderül, hogy alacsonyabb oktatási szinteken (óvoda, elemi és általános iskola) a magyarul tanulók aránya meghaladja a 90%-ot (az óvoda esetében 92,1%), középiskolától kezdődően azonban nő az állam nyelvén tanulók aránya: az érettségizettek ötöde, a szakmunkás képzésben részt vevők harmada, a felsőfokú diplomások több mint fele románul végezte tanulmányait. Az élettársak, házastársak esetében minden oktatási szinten magasabb a románul tanulók aránya: óvodában, valamint elemi és általános iskolában 10–15% között, középiskolában 30–40% között, egyetemen pedig 60% felett.

Az óvodaválasztás és befolyásoló tényezők

A kérdőíves felmérésben részt vevő szülők több mint 80%-a a lakóhelyen belüli legközelebbi, körzeti óvodába járatta gyermekét, 13,4%-a szintén lakóhelyen belüli, de nem körzeti óvodába. A gyerekeket más településen óvodáztatók aránya 5% alatt van (5. ábra). Utóbbiak jellemzően közigazgatási szempontból alacsonyabb rangú, illetve kisebb lélekszámú településeken élnek (beosztott falvak), a városokban és a községközpontokban, valamint a 2000 fő feletti településeken élő szülők körében minimális a településváltók aránya. A mobilitás jellemzően a kisebb települések irányából a nagyobb települések, a falvak irányából a városok irányába történik, bár a fordítottjára is van példa.

5. ábra: Az óvoda helyszíne (% , érvényes válaszok)

A választott óvoda helyszíne és az iskolai végzettség között szignifikáns kapcsolat van: a más településen működő óvodát választó szülők közel fele felsőfokú diplomás, egyharmada érettségivel rendelkezik, a legfeljebb általános iskolai végzettségű szülők aránya pedig 5% alatt van a településváltók között. Szintén szignifikáns módon befolyásolja a településváltást a családok jövedelmi szintje: a magasabb jövedelmi kategóriákba tartozók körében 5–6% körül van a más települést választók aránya – és a jövedelemmel növekszik a településen belül, de nem a körzeti óvodát választók aránya is. A legalacsonyabb jövedelmi kategóriába tartozókra ezzel szemben egyáltalán nem jellemző az óvodaválasztás során a településváltás, az ő gyerekeik kivétel nélkül a lakhely szerinti település óvodájába járnak, mi több, településen belül is a legközelebbi, ún. körzeti intézménybe.

Az óvodaválasztás egyik kulcskérdése, hogy a szülők közül mennyinek adatott meg a választás tényleges lehetősége, illetve mennyien éltek ezzel. A szülőktől kapott válaszokból kiderül, hogy csak mintegy kétötödüknek (39,4%) volt lehetősége legalább két óvoda közül választani: ők általában kettő (42,3%) vagy három (36,3%) óvodából választhattak. Egy óvodánál többet a választási lehetőséggel rendelkező szülőknek kevesebb mint kétharmada tekintett meg, mintegy 30%-uk egy óvodába látogatott el, 5,7%-uk pedig egyetlen óvodába sem. Tényleges választási helyzet – lehetőség legalább két óvoda közül választani és legalább két intézmény előzetes megtekintése – a válaszadó szülők mindössze negyede esetében állt fenn.

Adatainkat a bevezetőben említett magyarországi óvodakutatás hasonló adataival összevetve azt látjuk, hogy az erdélyi magyar szülők körében alacsonyabb azok aránya,

akiknek volt választási lehetőségük az óvodai beiratkozás során, mindemellett azonban a választható és megtekintett óvodák számában nincs jelentős különbség.

Akárcsak Magyarországon, Erdélyben is a falvakban élők vannak hátrányosabb helyzetben a választás során: számukra szignifikánsan kisebb mértékben adatott meg a választás lehetősége, mint a városi lakhelyű szülők számára. A szülők iskolai végzettsége és anyagi helyzete szintén jelentős módon befolyásolja az óvodaválasztást: a képzettségi szint, valamint a jövedelem növekedésével szignifikáns mértékben nő a választás lehetősége is.

	Erdély – 2017/18	Magyarország – 2014/15
Választási lehetőség (%)	39,4	50,0
Választható óvodák száma (átlag)	3,2	3,2
Megtekintett óvodák száma (átlag)	1,89	2,0
Beiratkozás a választott óvodába (%)	97,0	92,0

1. táblázat: A választás lehetősége az erdélyi és a magyarországi szülők körében¹⁸

Függetlenül attól, hogy tudott-e több intézmény közül választani, az óvodába történő beiratkozás előtt a szülők jelentős részének alkalma volt mind az óvoda megtekintésére, mind a leendő óvónők megismerésére (lásd a 2. táblázatot). Lényegesen kisebb azok aránya, akik az óvodába járó többi gyerek szüleit, vagy az óvoda pedagógiai programját is megismerhették, az óvodáról online vagy nyomtatott anyagokból pedig még ennél is kevesebb szülő tájékozódott. A magyarországi eredményekkel összevetve a fentieket, megállapíthatjuk, hogy a felsorolt lehetőségek többsége vonatkozásában az erdélyi szülők hátrányban vannak: három tényezőnél viszonylag alacsonyak a különbségek (az óvoda megtekintése -6,7%; az óvónők megismerése -1,5%; a pedagógiai program megismerése -7%), van viszont két tényező, ahol jelentős (20–25%-os) az eltérés: az internetes vagy nyomtatott tájékoztatókhoz való hozzáférés a magyarországi szülők számára jóval nagyobb mértékben volt adott. Ennek valószínűleg nem az erdélyi szülők ilyen irányú érdeklődésének a hiánya, hanem a hasonló tájékoztató jellegű anyagok hiánya az oka.

18 A magyarországi adatokat lásd: Török, 2015. Változások az óvodarendszerben, i.m. 79.

	Erdély – 2017/18	Magyarország – 2014/15
az óvoda megtekintése	84,3	91
a leendő óvónők megismerése	75,5	77
az óvodába járó gyerekek szüleinek megismerése	38,9	18
a pedagógiai program megismerése	34,0	41
interneten történő tájékozódás az óvodáról	13,7	32
egyéb, nem interneten elérhető tájékoztató elolvasása az óvodáról	6,4	30
a fentiek közül egyik sem	6,7	1

2. táblázat: A beiratkozás előtti lehetőségek az erdélyi és a magyarországi szülők körében – több válasz lehetséges (%)¹⁹

Az óvodaválasztásra vonatkozó elemzésünk másik fontos eleme a döntést elősegítő, befolyásoló tényezők vizsgálata volt. A kérdőívben ezt egy 26 elemből álló kérdésblokkal mértük, arra kérve a választási lehetőséggel rendelkező szülőket, hogy egy négyfokú skálán adják meg, az illető tényező milyen mértékben befolyásolta saját óvodaválasztási döntésüket.

A kisebbségi magyarok oktatási részvételére vonatkozóan Papp Z. Attila az iskolaválasztást befolyásoló tényezők kapcsán makroszinten (az oktatási rendszer egészével kapcsolatos), mezoszinten (az iskolához szorosan kapcsolódó) és mikroszinten (az egyéni döntések szintjén) értelmezhető motivációkról beszél, mindhárom esetében elkülönítve az etnicitással (azaz kisebbségi oktatással) közvetlenül összefüggő és közvetlenül nem összefüggő szempontokat. Megjegyzi ugyanakkor, hogy a gyakorlatban az egyes szintek, valamint az etnicitás dimenziója mentén értelmezett tényezők is gyakran összecsúszhatnak.²⁰

Hogyha a szóban forgó modell keretében próbáljuk értelmezni az erdélyi magyar szülők óvodaválasztási attitűdjeit, megfigyelhetjük, hogy a legfontosabbnak ítélt tényezők (lásd

¹⁹ Uo. 79–80.

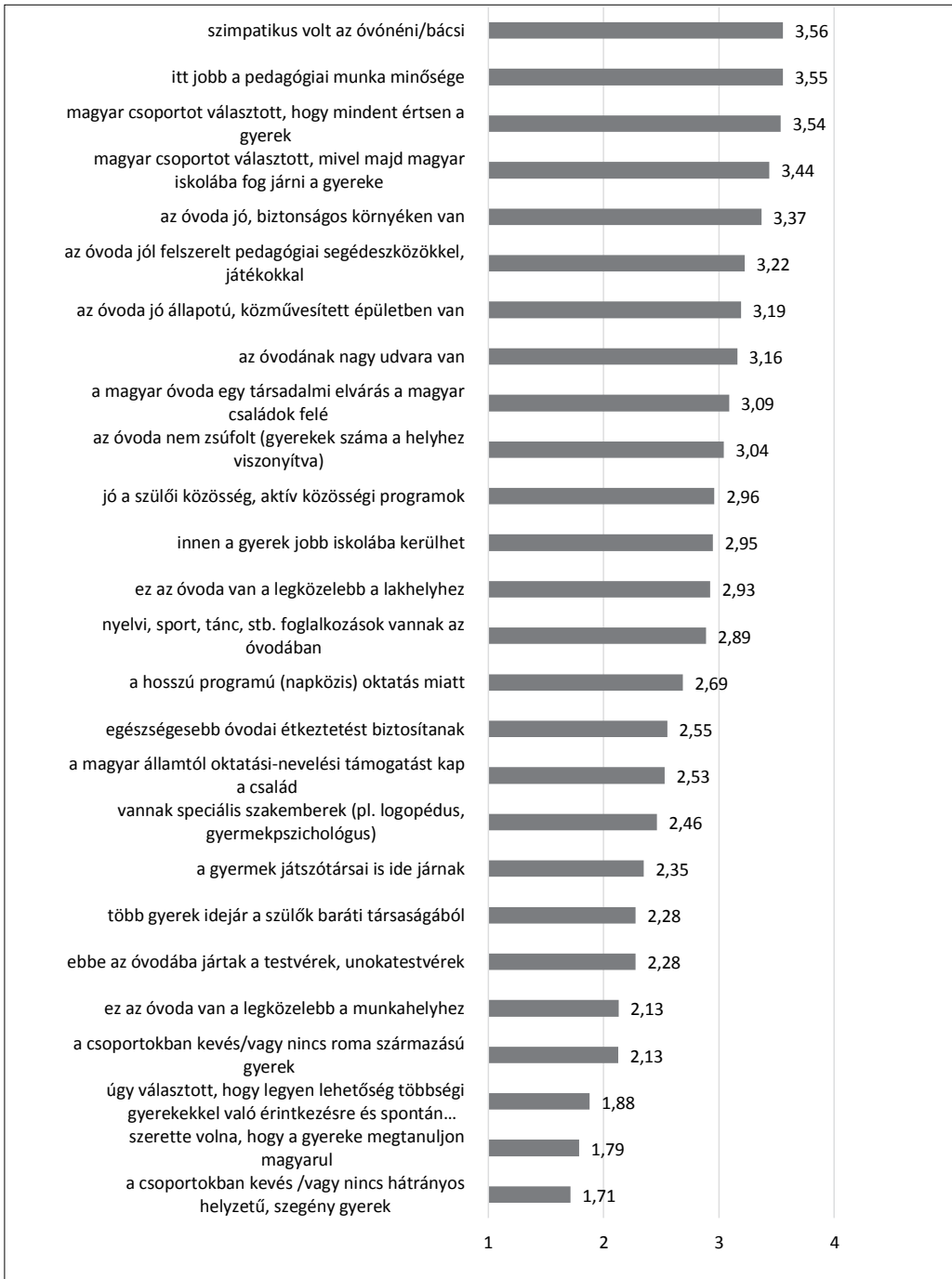
²⁰ Papp Z. Attila: Az iskolaválasztás motivációi és kisebbségi perspektívái. *Kisebbségkutatás*, 2012. 21 (3). 410–412. és Papp Z. Attila: Kisebbségi magyarok oktatási részvételének értelmezési lehetőségei. *Educatio*, 2012/I. 8–9.

a 6. ábrát) elsősorban a mezoszínthez és mikroszínthez kapcsolódnak, és egyaránt jelen vannak az etnicitással összefüggő, illetve attól független motivációk. Az óvodaválasztást leginkább befolyásoló tíz-tizenöt tényező többsége etnikailag semleges, és elsősorban az intézményi színthez kapcsolódik: minőség (pedagógus személye; pedagógiai munka; tanrenden kívüli foglalkozások), infrastruktúra (jó állapotú, közművesített épület; nagy udvar), felszereltség (pedagógiai segédeszközök, játékok), elhelyezkedés (biztonságos, jó környék; lakóhelyhez való közelség), illetve egyéb pragmatikus szempontok (nem zsúfolt; hosszú program). Az etnikai jellegű tényezők elsősorban a képzés (magyar) nyelvvel függenek össze, és egyéni szinten befolyásolják a döntést (értsen mindent a gyerek; magyar oktatási életpálya terve; társadalmi elvárás). A fenti felsorolásban szereplő tényezők többségéről alkotott szülői véleményeket – függetlenül attól, hogy összefüggenek-e az etnicitással vagy sem – a szülők iskolai végzettsége és jövedelmi szintje nem befolyásolja szignifikáns módon. Kivétel ez alól az óvoda lakóhelyhez való közelsége, amely fontosabb az alacsonyabb jövedelmű és végzettségű szülők számára.

A családi mintának (ebbe az óvodába jártak a testvérek, unokatestvérek), valamint a kortárs csoportok hatásának (a gyerek játszótársainak vagy a szülők barátai gyerekeinek jelenléte az óvodában) kisebb a jelentősége az óvodaválasztásban. Bár ezek megítélését a háttérváltozók közül az iskolai végzettség és jövedelem is szignifikáns módon befolyásolja: a magasabb jövedelemmel és magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők számára kevésbé fontos az, hogy a gyerek játszótársai, illetve saját barátaik gyerekei is ugyanabba az óvodába járjanak.

A roma, illetve hátrányos helyzetű gyerekek óvodai jelenléte még a felsorolt tényezőknél is kisebb mértékben befolyásolja az óvodaválasztást, a kapott válaszok alapján úgy tűnik, hogy az említett csoportokhoz tartozó gyerekek alacsony száma nem elvárás a szülők részéről akkor, amikor meghozzák gyerekük óvodáztatására vonatkozó döntésüket.

A makroszintű tényezők közül külön kiemelnénk a magyar állam által biztosított oktatási-nevelési támogatást, amelynek szintén nincs jelentős szerepe, a szülők óvodaválasztási döntésére gyakorolt hatása csak átlagosnak mondható (a válaszokból számolt 2,53-as átlag a skála középtérékéhez van közel), a felsőfokú diplomások és a legmagasabb jövedelmi kategóriába tartozók körében pedig még kevésbé fontos.

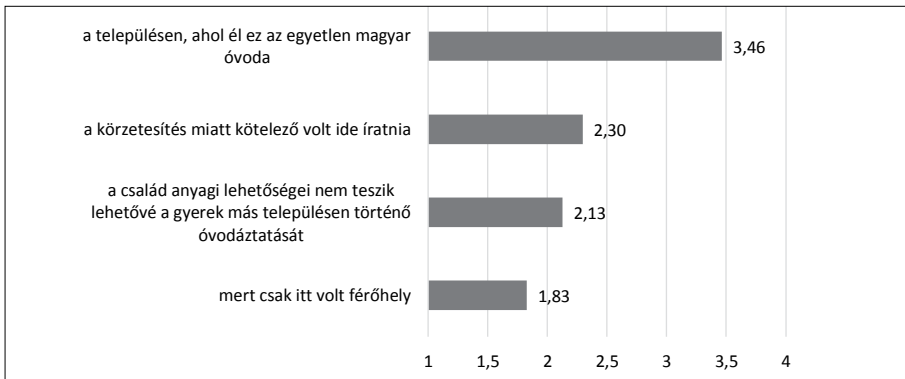

* Négyfokú skála, ahol: 1 – egyáltalán nem, 2 – inkább nem, 3 – inkább igen, 4 – nagyon

6. ábra: Az óvodaválasztást befolyásoló szempontok (átlag, érvényes válaszok)

Az iskolaválasztást vizsgáló korábbi kutatásaink tükrében megállapíthatjuk, hogy az óvodaválasztásnál is erőteljesen érvényesül két szempont, ami a tömbmagyar vidékeken élő, gyermekek számára magyar nyelvű iskolát választó szülők elsődleges volt: a pedagógus személye, illetve az iskola és az ott zajló pedagógiai munka megítélése.²¹ Megfigyelhetjük ugyanakkor azt is, hogy az óvodaválasztás során mintha nagyobb hangsúlyt kapnának az intézmény infrastrukturális adottságai, mint az iskolaválasztás során, bár ennek részben az is lehet az oka, hogy az iskolaválasztásra vonatkozó kutatásunk során vizsgált intézményekben – tömbvidéken és szórványban egyaránt – ezek az adottságok többnyire átlag felettiek voltak, így a választásban játszott szerepük is értelemszerűen kisebb volt.²²

Azoknál a szülőknél, akiknek nem volt lehetőségük több óvoda közül választani, szintén vizsgáltuk az ebben szerepet játszó tényezőket. Legtöbb esetben a választási lehetőség hiányának oka, hogy a településen, ahol élnek, csak egyetlen magyar nyelvű óvoda működik (7. ábra).²³ A körzeti óvodába történő iratkozás kötelező jellege elsősorban városokban vetődik fel, ez azonban a jelenlegi romániai viszonyok között nem tekinthető egy erős megszorító tényezőnek, hiszen viszonylag könnyen ki tudják játszani a szülők. A család anyagi helyzete és az óvodai férőhelyek hiánya kevésbé befolyásolta a választási lehetőségeket. A férőhelyek hiánya mint óvodaválasztást befolyásoló tényező leginkább a 100 ezer fő feletti lakossággal rendelkező városok esetében merül fel (ennél a változónál a nagyvárosokban élő szülők válaszaiból számolt átlag 2,3).

* Négyfokú skála, ahol: 1 – egyáltalán nem, 2 – inkább nem, 3 – inkább igen, 4 – nagyon

7. ábra: A választási lehetőséggel nem rendelkezők döntésében közrejátszó tényezők (átlag, érvényes válaszok)

21 Bodó Barna – Márton János: Magyar iskolaválasztás Erdélyben. *Kisebbségkutatás*, 2012. 21 (3). 430–435.

22 Uo. 435. és 455–456.

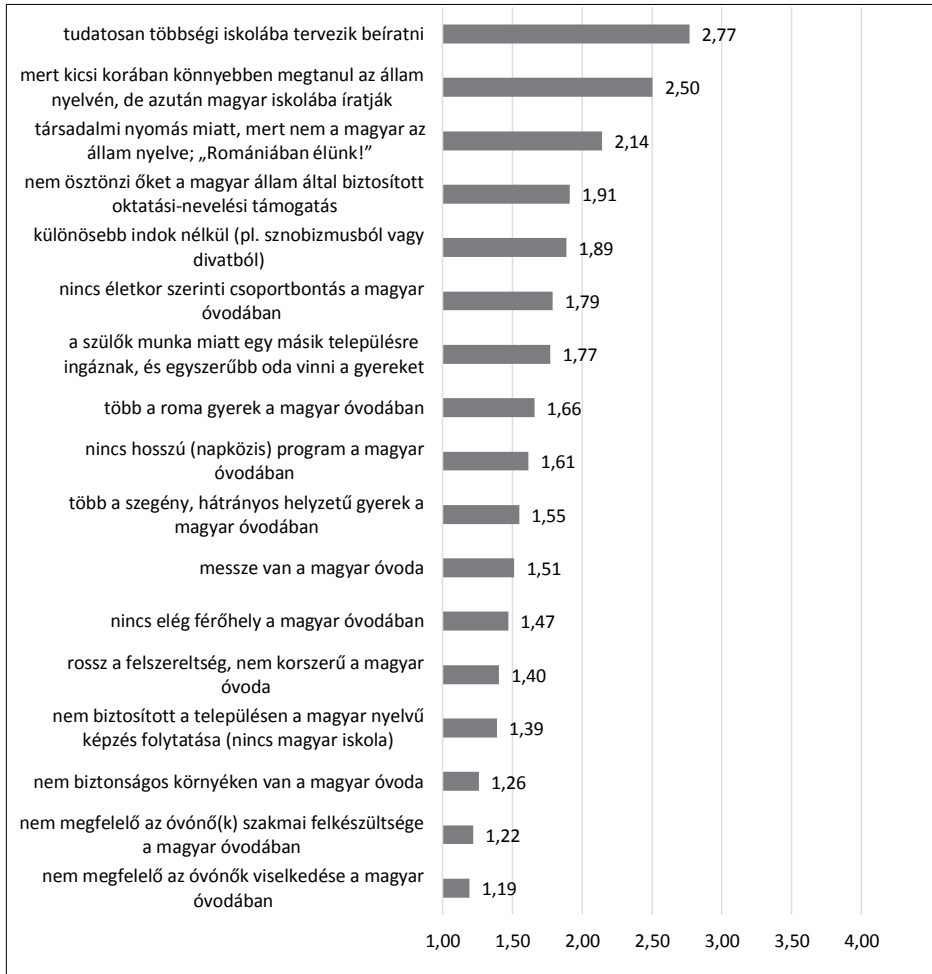
23 A vidéki településeken élők számára szignifikánsan kisebb mértékben volt adott a választás lehetősége, mint a városokban élőknek. Ez egyébként jelentős mértékben az erdélyi magyar oktatás szerkezetéből adódik: a legtöbb vidéki településen, illetve a szórvány kisvárosok jelentős részében is többnyire csak egy óvodában van magyar nyelvű oktatás.

A romániai magyar oktatás vonatkozásában viszonylag kevés információval rendelkezünk a többségi oktatásban tanuló kisebbségi gyerekekről és az intézményválasztást befolyásoló szülői motivációkról, az óvodaválasztás kapcsán pedig ez még inkább érvényes. Bár jelen kutatás is elsősorban magyar tannyelvű óvodákba járó gyerekek szüleinek attitűdjét vizsgálta, közvetlen módon próbáltunk adatokat szerezni azoknak a magyar vagy részben magyar szülőknél a motivációiról is, akik román nyelvű óvodába íratják gyerekeiket. Az általunk megkérdezett szülőknél kb. egyharmada ismer legalább egy olyan személyt szűkebb környezetében (baráti, ismerősi kör, család), akinek gyereke nem magyar nyelvű óvodába jár.²⁴ Őket arra kértük, mondjanak véleményt arról, hogy szerintük milyen tényezők játszanak leginkább szerepet ismerőseik román nyelvű óvodaválasztásában. A kapott válaszok alapján viszonylag egyértelműnek tűnik a kép, hiszen az általunk felsoroltak közül mindössze két olyan tényező van, ami a válaszadó szülők szerint fontos szerepet játszik a döntésben. Az egyik a tudatosan választott román nyelvű oktatási életpálya opciója (mely szerint a román óvodát választó szülők a majdani iskolaválasztáskor is tudatosan román nyelvű intézményt választanának gyermekük számára), a másik az államnyelv elsajátításának egy kompromisszumos módja (a szülők úgy gondolják, hogy kisebb korában könnyebben elsajátítja gyermekük a román nyelvet, a későbbiekben viszont magyar oktatási életpályát terveznek számára). A többi tényező többségi óvodaválasztásra gyakorolt hatását inkább elutasítják a szülők, különösen azokat, amelyek az intézményi szintre vonatkoznak (minőség, infrastruktúra, felszereltség, elhelyezkedés). Ez tehát azt is jelzi, hogy a szülők szerint, akik román tannyelvű intézménybe íratják gyerekeiket, elsősorban az egyéni szinthez kapcsolódó érvek alapján döntenek így, és nem azért, mert a magyar tannyelvű intézmények kevésbé volnának versenyképesek a román tannyelvű intézményekhez viszonyítva. A szülők szerint az sem jelent döntő tényezőt a román nyelvű óvodaválasztásban, ha a (lakóhely szerinti) településen nincs magyar tannyelvű iskolai oktatás, ezáltal pedig a gyerek számára nem biztosított helyben egy anyanyelvű iskolai életút lehetősége.

A többségi iskolaválasztásra vonatkozó korábbi kutatásunk során a tömbben élő szülők motivációit illetően hasonló következtetésekre jutottunk. Az egyik jellemző forgatókönyv szerint a szülők tudatosan választanak román nyelvű oktatási életpályát (amely az esetek egy részében a román nyelvű óvoda választásával indul), annak érdekében, hogy gyerekeik megfelelő szinten elsajátítsák az állam nyelvét és a későbbiekben jobban boldoguljanak. Ebben a kontextusban szinte egyáltalán nem számítanak egyéb (az iskola felszereltségével, infrastruktúrájával, minőségével, pedagógusokkal összefüggő) tényezők a választás során. Egy másodlagos forgatókönyvként a vegyes családok esetében belép a domináns szülő szerepe, akinek a

24 A szülők lakóhelyének etnikai összetétele szignifikáns módon befolyásolja a válaszokat: minél kisebb a magyarok aránya a településen, annál több szülőknél van ilyen ismerőse.

nemzetisége, anyanyelve döntő befolyással lehet a választott iskola nyelvére.²⁵ Szórványban a román nyelvű iskolaválasztáskor a családi minták hatása jóval hangsúlyosabb, illetve az etnikai/nyelvi/kulturális tényezőkön túl nagyobb szerepet kapnak egyéb pragmatikus tényezők is (intézmény, pedagógusok, távolság).²⁶ A román nyelv elsajátítása mint cél, a szórványban kevésbé tevődik fel, hiszen a többségi környezetben a magyar gyerekek az oktatási rendszertől függetlenül elsajátítják az állam nyelvét; megjelennek viszont itt is azok az érvek, amelyek a gyerek későbbi boldogulásával indokolják a többségi intézményválasztást.

* Négyfokú skála, ahol: 1 – egyáltalán nem igaz, 2 – inkább nem igaz, 3 – inkább igaz, 4 – teljes mértékben igaz

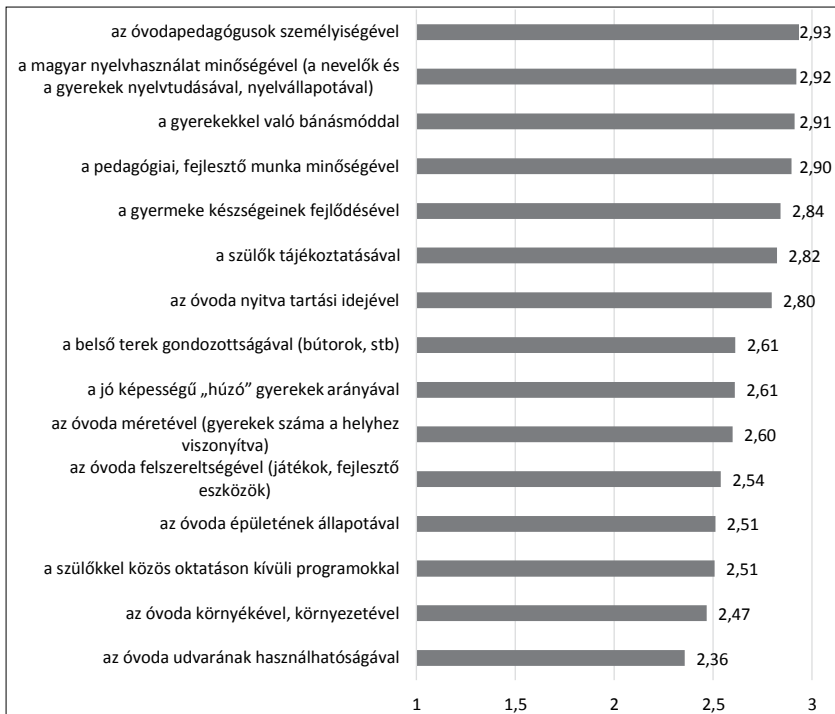
8. ábra: Többségi óvodát választó szülőket befolyásoló tényezők (átlag, érvényes válaszok)

25 Márton János: Többségi nyelvű iskolaválasztás székelyföldi magyar nemzetiségű diákok körében. *Kisebbségkutatás*, 2013. 22 (4). 50.

26 Bodó Barna: Magyar fiatalok többségi iskolaválasztása Aradon. *Kisebbségkutatás*, 2013. 22 (4). 46–47.

Kapcsolat az óvodával és az óvodapedagógussal

Kutatásunk keretében a szülők óvodával kapcsolatos elégedettségét is vizsgáltuk: felsoroltunk tizenöt tényezőt, és arra kértük a szülőket, hogy egy háromfokú skálán fejezzék ki az ezekkel kapcsolatos elégedettségüket. Van három tényező, amivel a megkérdezett szülők több mint 90%-a elégedett (a 9. ábrán – ahol a magasabb értékek jelzik a nagyobb fokú elégedettséget – a 2,9 fölötti átlagot elérő tényezők): az óvodapedagógus személyisége, a magyar nyelvhasználat minősége az óvodai oktatásban, valamint a gyerekekkel való bánásmód. Az óvodában zajló munkát (pedagógiai, fejlesztő munka minősége; gyerek készségeinek fejlődése), illetve az óvoda kapcsolattartását illetően (szülők tájékoztatási módja; óvoda nyitvatartási ideje) szintén nagyfokú a szülői elégedettség. Gyakorlatilag nincs is olyan az általunk felsorolt tényezők között, amivel a szülők többsége elégedetlen lenne, mégis, amikkel kevésbé elégedettek, azok elsősorban az óvoda infrastruktúrájához (udvar használhatósága; óvoda környezete; óvodaépület állapota; óvoda mérete), valamint felszereltségéhez kapcsolódnak. Leegyszerűsítve azt is mondhatnánk, hogy tartalmi és személyi kérdésekben nagyfokú a szülők óvodával szembeni elégedettsége, anyagi vonatkozású kérdésekben valamivel kisebb mértékű.

* Háromfokú skála, ahol: 1 – egyáltalán nem elégedett, 2 – valamennyire elégedett, 3 – nagyon elégedett

9. ábra: A szülők elégedettsége az óvodával (átlag, érvényes válaszok)

Bár nem teljesen ugyanazon változók és skála használatával mértük a szülők óvodával való elégedettségét, mint az OFI 2014-es felmérése, több ponton is megfigyelhető hasonlóság a magyarországi és erdélyi szülők véleménye között. A magyarországi szülők is elsősorban az óvoda antropocentrikus viszonyulását (bánásmód gyerekekkel, szülőkkel) és kliensközpontúságát (nyitvatartás, fogadóórák) emelték ki pozitívumként, a ranglista alsó felében pedig az óvoda infrastruktúrájával és a különböző programokkal kapcsolatos tényezők foglalnak helyet.²⁷

Az óvoda megítélését számszerű értékelés formájában is kifejezheték a szülők: egy tízfokú skálán pontozhatták az óvodát, ahová gyerekük jár. A válaszaikból számolt átlagpontszám (8,9) nagymértékű elégedettségről tanúskodik. Hét pontnál alacsonyabb értékelést a szülők csupán 3,7%-a adott, és nyolc pontnál alacsonyabbra is csak 11,6%-uk értékelte gyereke óvodáját. Az erdélyi szülők tehát többnyire pozitívan ítélik meg az óvodát, ahová gyerekük jár.

Néhány háttérváltozó szignifikáns módon befolyásolja az óvoda megítélésének a változását: a városi szülők elégedettebbek az óvodával, mint a vidékiek (9,3-as, illetve 8,8-as átlag), a felsőfokú diplomával rendelkezők pedig szintén, szemben a középfokú végzettséggel (9,1-es, illetve 8,7-es átlag). A jövedelmi szint ugyancsak szignifikánsan hat: a jövedelmi kategória növekedésével az óvodával való elégedettség is növekszik (a legmagasabb, 4928 lej feletti jövedelemmel rendelkezők átlagosan 9,4-es pontszámmal, a legalacsonyabb, 1065 lej alatti jövedelemmel rendelkezők átlagosan 8,7-es pontszámmal értékelték az óvodát). Nagyobb az elégedettség azok körében is, akiknek volt választási lehetőségük az óvodába iratkozás előtt, illetve azok körében, akik gyereküket abba az óvodába íráthatták, amit első helyre rangsoroltak a választás során – bár, amint korábban láthattuk, a választás lehetősége összefügg a jövedelemmel és a végzettséggel is.

Gyerekük intézményének minősítésén túl arra is megkértük a szülőket, hogy nyílt kérdés keretében fogalmazzák meg, mit gondolnak a jó óvoda három legfőbb jellemzőjének. Az első opcióként megnevezett,²⁸ tehát a legfontosabbnak tekinthető tulajdonságok közül a négy leggyakoribb az összes említett tulajdonság közel háromötödét összesíti: ezek szerint a jó óvoda biztonságos (15,9%), gyerekbárát/gyerekcentrikus (15,1%) – ahol a gyerek boldog, jól érzi magát, ahová szívesen jár –, felszerelt (13,9%) – fejlesztő eszközökkel, játékokkal –, valamint tiszta, rendezett, higiénikus (13,8%). Megfigyelhető, hogy a szülők többsége a gyerekek óvodai biztonságához és komfortérzetéhez kapcsolódó tulajdonságokat tartja a

27 Török, 2015. Változások az óvodarendszerben, i.m. 149.

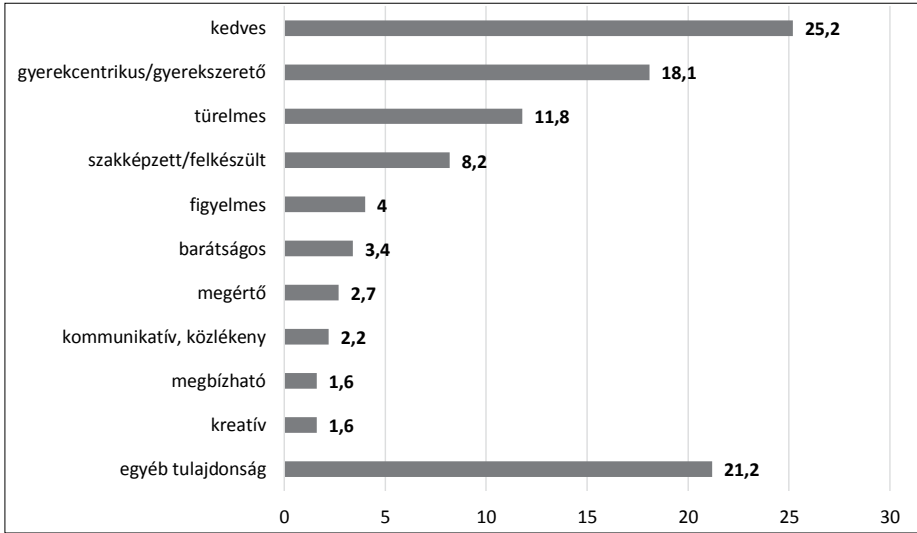
28 A szülők mintegy 95 %-a nevezett meg legalább egy tulajdonságot.

legfontosabbnak, és viszonylag alacsony azok aránya, akik az óvodában zajló munkához közvetlenül kapcsolódó tulajdonságokat részesítenek előnyben (mint pl. a humán erőforrás vagy a felszereltség).

A szülők az óvodapedagógusokkal való kapcsolatukat egyértelműen pozitívan ítélik meg: 98,4%-uk szerint nagyon jó vagy jó a kapcsolata az óvónővel, 1,6%-uk szerint pedig semleges. Olyan szülő gyakorlatilag nem is volt a válaszadók között, aki rossz vagy nagyon rossz kapcsolatról számolt volna be. A szülők és az óvodapedagógus közötti kapcsolat továbbá rendkívül szorosnak is mondható, amit az is jelez, hogy felük naponta, további 37%-uk pedig hetente beszélget az óvónővel gyerekére vonatkozó nevelési kérdésekről, és mindössze 5,3% azok aránya, akik ritkábban, mint havonta teszik ezt.²⁹ E beszélgetések gyakoriságával a szülők több mint 90%-a elégedett, és csak mintegy 8%-uk igényelne a jelenleginél gyakoribb kommunikációt. Azok aránya, akiknek egyáltalán nincs igényük hasonló beszélgetésekre, elhanyagolható, alig 0,4%. A leggyakrabban használt kommunikációs csatorna a szülők és az óvónők között a személyes beszélgetés, ez a szülők mintegy 96%-ára jellemző. Ezen kívül két további kommunikációs csatornát használnak a szülők: telefonon kb. felük szokott beszélni az óvónővel, online módon (Facebookon vagy emailben) pedig valamivel kevesebb mint negyedük.

Az óvodához hasonlóan az óvodapedagógusokra vonatkozóan is megkértük a szülőket, hogy nyílt kérdés formájában sorolják fel a jó óvónő legfontosabb jellemzőit. Az első opció keretében kapott válaszokat összesítve megállapíthatjuk, hogy a szülők által legfontosabbnak tartott tíz tulajdonság összesíti az összes megnevezett tulajdonság közel 80%-át (10. ábra). A szülők mintegy negyede úgy gondolja, hogy a jó óvónőnek kedvesnek kell lennie, 18%-uk szerint gyerekcentrikusnak/gyerekszeretőnek, további 11,8%-uk szerint pedig türelmesnek. Az óvónők szakmai felkészültsége, szakképzettsége csak a negyedik a fontossági sorrendben. A tízes lista többi helyén is elsősorban az óvónő személyiségével kapcsolatos tulajdonságok találhatók.

29 Ez a vonatkozó magyarországi kutatás eredményeihez viszonyítva szorosabb szülő-pedagógus kapcsolatot jelent, hiszen ott a napi vagy heti rendszerességű beszélgetések aránya együttesen 70 százalék, a havinál ritkább rendszerességűeké pedig 10 százalék. Lásd: Török, 2015. Változások az óvodarendszerben, i.m. 117.

10. ábra: A jó óvónő jellemzői – 1. opció (% , érvényes válaszok, N=679)

Iskolaválasztás

Bár a kutatás elsősorban a szülők óvodaválasztással kapcsolatos attitűdjeit vizsgálta, a kérdőívben külön kérdésblokkot szenteltünk az iskolaválasztásnak. A témát egyrészt a szülők már iskolás gyerekeire vonatkozóan, másrészt a jelenleg óvodáskorú gyerekük majdani iskolaválasztására vonatkozóan jártuk körül, vizsgálva a választott iskola helyszínét és tannyelvét.

A felmérésben részt vevő szülők 42,3%-ának van legalább egy iskoláskorú gyereke is. Ők az esetek többségében a lakóhely szerinti település valamely iskolájában tanulnak: az elsőként említett gyerekeknél ez az arány 83,4%, a másodikként említett gyerekeknél 76,2%.³⁰ A más településen tanuló gyerekek mintegy 80%-a egy közeli városba jár iskolába.

Óvodáskorú, a következő tanévekben beiskolázandó gyerekeikre vonatkozóan a szülők válaszaik még nagyobb lokális kötődésre engednek következtetni: mintegy 90% azok aránya, akik a lakóhelyük szerinti településen működő iskolába íratnák gyerekeiket (75,3% a lakóhelyhez legközelebb eső iskolába, 14,6% pedig a településen belül, de nem a legközelebbi iskolába). Más települést döntően a vidéken, illetve az alacsonyabb lakosságú

30 Az agynél több iskolás gyerekkel rendelkező szülőket arra kértük, hogy a legidősebb, illetve a legfiatalabb iskolás gyerekükre vonatkozóan adják meg az adatokat. Ez a szülők mintegy 10 %-ánál áll fenn.

településeken élő szülők választanának. A település típusa és lakossága mellett a szülők iskolai végzettsége és jövedelmi szintje is szignifikáns módon hat a választandó iskola helyszínére: a magasabb iskolai végzettséggel, valamint magasabb jövedelemmel rendelkező szülők nagyobb arányban tervezik más településen, vagy a lakóhelyük szerinti településen, de nem a körzeti iskolába íratni gyerekeiket.

A tannyelvválasztás vonatkozásában szintén elég egyértelműek a szülői preferenciák: az elsőként beiskolázott gyermekét a szülők 97%-a, a legutóbb beiskolázott gyermekét pedig 100%-uk magyar tannyelvű iskolába íratta. Az első gyerek esetében szignifikáns összefüggés van a párkapcsolatok etnikai összetétele és az iskolaválasztás nyelve között: a magyar–román vegyes házasságban és élettársi kapcsolatban élőknek negyede román tannyelvű iskolába íratta legidősebb gyermekét, a homogén magyar kapcsolatban ez az arány alig 1–2%. Hasonlóképpen, a szülők által elvégzett elemi iskola nyelve is befolyásolja a gyerekek iskolai tannyelvének megválasztását: az alsó tagozatot románul járók 20%-a első gyereke számára is román iskolát választott, az elemi magyarul járóknak viszont csak a 2%-a tett ugyanígy.

Óvodáskorú gyerekeik majdani iskoláztatásáról hasonlóképpen gondolkodnak a szülők: 97,3%-uk magyar tannyelvű iskolát szándékozik választani, román tannyelvű iskolába 2,2%-uk, egyéb (esetünkben német) tannyelvű iskolába pedig 0,4%-uk íratná gyermekét. A román nyelvű iskolaválasztás szándéka szignifikánsan magasabb a román–magyar vegyes családok esetében (14,3%), mint a homogén magyar, illetve a magyar és egyéb nemzetiségű szülőkből álló vegyes családok esetében (mindkettőnél kevesebb mint 1%), illetve magasabb az elemi iskoláikat román nyelven végző szülők körében is.³¹ Érdekes ugyanakkor megfigyelni, hogy a román iskolát választani szándékozó szülők kétötöde olyan településen él, ahol a magyarok aránya meghaladja az 50%-ot, további közel fele pedig olyan településen, ahol bár kisebbségben vannak a magyarok, de számuk meghaladja a háromezer főt,

31 Bár kutatásunkban is kimutatható a vegyes családokban élő, illetve iskoláikat román nyelven végző szülők körében a nagyobb hajlandóság a többségi iskolaválasztásra, célcsoportunk esetében arányuk jelentősen elmarad az iskolaválasztásra vonatkozó korábbi kutatások hasonló eredményeitől. (Lásd erre vonatkozóan: Bartha Zsuzsanna: *Az iskolaválasztás motivációs hátterének vizsgálata Erdélyben, hangsúlyosan szórványban. Magyar Kisebbség*, 2014. 19 (2). 60–84. és Csata Zsombor: *Az iskoláztatás nyelvének szociológiai háttere Erdélyben*. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kriterion: Kolozsvár, 2004. 257–279.) Ennek az okai valószínűleg több tényezőtől adódnak. Egyik feltételezésünk szerint a különbség a célcsoport eltérő jellegéből fakad: elképzelhető, hogy azok a magyar vagy részben magyar szülők, akik román nyelvű oktatási életpálya-modellben gondolkodnak és gyerekeiket román tannyelvű iskolába íratják, többségében már az óvodaválasztás során román nyelvű intézmény mellett döntenek. Ezek a szülők értelemszerűen kimaradtak jelen kutatás célcsoportjából. Feltételezésünk ellenőrzésére jelen kutatás keretei között nincs lehetőségünk, ehhez szükségesnek tartanánk az óvodaválasztás és iskolaválasztás összefüggéseit vizsgálni olyan magyar szülők esetében is, aki román nyelven óvodáztatják gyerekeiket.

tehát esetükben feltehetően nem a magyar tannyelvű iskola hiánya miatti kényszerválasztásról van szó, hanem tudatos tannyelv váltásról.

Akárcsak az óvodaválasztás kapcsán, a majdani iskolaválasztás vonatkozásában is vizsgáltuk a választást leginkább befolyásoló tényezőket. Az általunk felsorolt 26 szempontot a szülők az óvodaválasztásra vonatkozó hasonló kérdésünknel is használt négyfokú skálán értékelhették. A válaszokat összesítő 11. ábrán megfigyelhető, hogy az iskolaválasztás során is elsősorban a Papp által racionális motivációkként meghatározott tényezők érvényesülnek:³² ezek az iskolában zajló munkával (pedagógiai munka minősége, magas továbbtanulási arány, pedagógus személye, speciális szakemberek) és az iskola adottságaival (biztonságos környezet, pedagógiai eszközökkel felszerelt, jó állapotú, közművesített épület, nagy udvar) kapcsolatosak. Az óvodaválasztásnál legfontosabbnak számító tényező (a pedagógus személyisége) az iskolaválasztás esetében csak a hetedik legfontosabb.³³ Az ún. szimbolikus, a nyelv és kultúra átadásához kötődő motivációk közül csak kevés szerepel a szülők által a legfontosabbnak ítélt tíz-tizenöt tényező között: az anyanyelvű oktatás igénye a negyedik, a magyar iskolarendszer támogatása a kilencedik.

A szülők által legfontosabbnak ítélt tényező (pedagógiai munka minősége) megítélését több háttérváltozó is szignifikáns módon befolyásolja: az iskolai végzettség és a jövedelem (a felsőfokú diplomás és nagyobb jövedelemmel rendelkező szülők számára nagyobb jelentőséggel bír), illetve az életkor és a lakóhely típusa is (a 35 évnél idősebb és a városokban élő szülők számára szintén fontosabb). Érdekes módon a házasság etnikai összetétele szerint is szignifikáns különbség van a válaszok között: a vegyes családban élők iskolaválasztására ez a tényező nagyobb befolyással bír, mint a homogén magyar családokban élők számára, előbbiek továbbá a magas továbbtanulási arányt is fontosabbnak tartják.

Az iskolaválasztásra legkisebb befolyással levő tényezők többnyire ugyanazok, mint az óvodaválasztás esetében (legfeljebb a sorrendben tapasztalható eltérések): a hátrányos helyzetű gyerekek, illetve roma gyerekek alacsony száma,³⁴ valamint a kortárs csoportok hatása (barátok és rokonok gyerekeinek jelenléte) az adott iskolában.

32 Papp Z., 2012b. Kisebbségi magyarok oktatási részvételének értelmezési lehetőségei. i.m. 410–411.

33 Ez némiképp árnyalja az iskolaválasztásra vonatkozó hasonló kutatásunk eredményeit: ahogy korábban már említettük, a 2012-ben a magyar iskolát választó szülők motivációit vizsgáló kutatásunk arra a következtetésre jutott, hogy a döntő tényező az iskola kiválasztásában a pedagógus személye, és ez általában felülírja az iskola infrastrukturális és egyéb adottságaira vonatkozó szempontokat. Bodó–Márton, 2012. Magyar iskolaválasztás Erdélyben, i.m. 430–435.

34 A roma gyerekek kapcsán viszont azt mindenképpen érdemes kiemelni, hogy az iskolaválasztás során kevésbé elfogadott a jelenlétük, mint az óvodaválasztás során.

* Négyfokú skála, ahol: 1 – egyáltalán nem, 2 – inkább nem, 3 – inkább igen, 4 – nagyon fontos

11. ábra: Az iskolaválasztást befolyásoló tényezők (átlag, érvényes válaszok)

Összegzés

Tanulmányunkban a 2017/18-as tanévben, külhoni magyar óvodás gyerekek szülei körében végzett kérdőíves kutatás erdélyi eredményeit ismertettük. Az adatfelvétel során 702 szülőt kérdeztünk meg; mintánk településtípus szerint volt reprezentatív az erdélyi magyar óvodai oktatásra nézve.

A gyerekeik óvodáztatásával kapcsolatos szülői attitűdöket három szempontból vizsgáltuk: 1. az óvodaválasztás és a befolyásoló tényezők, 2. a szülők kapcsolata az óvodával és az óvodapedagógussal, 3. a szülők iskolaválasztással kapcsolatos attitűdje.

Elemzésünk egyik legfontosabb megállapítása, hogy az óvodaválasztás lehetősége a szülők kevesebb mint felének volt meg: 40% azok aránya, akik legalább két intézmény közül tudtak választani. Az ő esetükben az óvodaválasztást elsősorban pragmatikus, az intézményi szinthez kapcsolódó tényezők (minőség, infrastruktúra, elhelyezkedés, felszereltség) befolyásolták, az etnikai jellegű tényezők jelentősége kisebb, a családi minta vagy a társadalmi hatások pedig még kevésbé számítanak. A választási lehetőséggel nem rendelkező szülők számára a legnagyobb akadályt a kínálat hiánya jelentette, vagyis az, hogy a lakóhelyük szerinti településen csak egyetlen óvoda működik.

A háttérváltozók közül a lakóhely típusa, az iskolai végzettség és a jövedelmi szint is szignifikáns módon hat a választási lehetőségre – a városokban élő, a magasabb végzettségű és a nagyobb jövedelemmel rendelkező szülőknek inkább volt lehetősége több intézmény közül választani –, ugyanakkor viszont a választást befolyásoló tényezők többségét nem befolyásolják statisztikai szempontból jelentős mértékben.

A többségi óvodát választó magyar szülőkről közvetett formában szereztünk információkat. Ezek szerint esetükben az óvodaválasztás egyfajta nyelvi-kulturális dimenzióban valósul meg, két fő szempont alapján: gyerekük román nyelvű életpályára való felkészítése, és az államnyelv elsajátításának elősegítése.

A gyerekük óvodájáról alkotott szülői vélemények alapján véve pozitívak, a választott óvodával tartalmi és személyi vonatkozású kérdésekben (minőségi oktatás, pedagógusok) nagymértékben elégedettek, infrastrukturális és anyagi kérdésekben ennél kisebb mértékben. A jó óvoda jellemzésekor a szülők elsősorban gyerekük biztonságát és komfortérzetét tartják szem előtt, a pedagógiai munkához kapcsolódó jellemzők (humán erőforrás vagy felszereltség) ezeknél kevésbé fontosak számukra.

A szülők és óvodapedagógusok közötti kapcsolat megítélése pozitív, a gyerekük óvodai fejlődésére vonatkozó beszélgetések pedig gyakoriak a szülők és óvónők között. A jó óvónő megítélésekor a szülők fontosabbnak tartják pedagógus személyiségével kapcsolatos tulajdonságokat (kedves, gyerekcentrikus, türelmes), mint a szakmai felkészültségüket.

A szülők iskolaválasztási preferenciáit a jelenleg iskolás gyerekeik már megtörtént iskolaválasztásához, valamint az óvodáskorú gyerekeik majdani iskolaválasztásához kapcsolódóan vizsgáltuk. Iskolás gyerekekkel a kutatásban részt vevő szülők 42%-a rendelkezett. Jelentős többségük magyar iskolában tanul, a román iskolába íratott gyerekek aránya 5% alatti. Jelenleg óvodáskorú gyereküket a szülők hasonlóan nagy – több mint 95% – aránya szándékozik magyar tannyelvű iskolába íratni. A román–magyar vegyes családokban élő szülők körében szignifikánsan magasabb (a homogén magyar családokhoz képest) azok aránya, akik román iskolába íratják gyerekeiket, illetve akik óvodás gyereküket szándékoznak román iskolába íratni.

Az iskoláztatás helyszíne a már iskolás gyerekek 75–85%-a esetében a lakóhely szerinti település, óvodáskorú gyereke számára pedig a szülők mintegy 90%-a tervezi a lakóhelyen belüli iskola választását. A településváltó szülők jellemzően magasabb iskolai végzettséggel és jövedelemmel rendelkeznek.

Az iskolaválasztásra vonatkozó döntés során inkább racionális tényezők érvényesülnek, a szülők az iskolában zajló munka (feltételezett) minősége és az iskola adottságai alapján döntenek, a szimbolikus (nyelvi-kulturális) tényezők, illetve a család és a különböző társadalmi csoportok befolyása kevésbé fontos.

Tanulmányunk csak egy szűk keresztmetszete a 2017/18. tanévi szülői attitűdfelmérésnek, a későbbiekben tehát lehetőség van más szempontokat előtérbe helyező elemzések elvégzésére is. Azt azonban mindenképpen fontos kihangsúlyozni – és ez akár jelen kutatás problémafelvetésének egyfajta kritikájaként is értelmezhető –, hogy a határon túli, ezen belül pedig az erdélyi magyar szülők óvodaválasztási preferenciáiról igazából egy olyan összehasonlító kutatás keretében lehetne átfogóbb képet kapni, amelynek része a többségi tannyelvű intézményeket választó magyar szülők attitűdjeinek vizsgálata is.